

Philippe de L i g n e r o l l e s, Jean-Pierre M e y n a r d, *Historia de la espiritualidad cristiana. 700 autores espirituales, 50 asociaciones y movimientos de nuestra Iglesia actual*, Burgos: Monte Carmelo 2007, ss. 631 (*Historia duchowości chrześcijańskiej. 700 autorów z dziedziny duchowości, 50 zrzeczeń i ruchów Kościoła*).

Hiszpańskie Wydawnictwo Karmelitańskie „Monte Carmelo” z Burgos wydało kolejną pozycję z dziedziny duchowości, tym razem tłumaczoną z języka francuskiego. Tytuł i podtytuł utworu wskazują, że autorzy chcieli w nim przedstawić historię duchowości chrześcijańskiej, biorąc pod uwagę 700 autorów z dziedziny duchowości. Taki był zamiar francuskiego wydania; hiszpańska wersja dodatkowo została ubogaconą o 50 zrzeczeń i ruchów współczesnego Kościoła.

Czy była potrzeba wydania podobnej książki? Po okresie świetnego rozkwitu w ostatnim stuleciu, kiedy to ukazały się bardzo fachowe i szczegółowe rozprawy na temat duchowości i jej historii, obecna pozycja okazuje się kolejną, jedną z wielu, mającą raczej popularny i pobieżny charakter. I chyba na tym polega jej rola. Auto-

rzy nie postawili nawet pytania, czy była ona potrzebna, tylko przystąpili do jej napisania. W krótkim *Wstępie* zaznaczają tylko, że w obliczu pluralizmu religijnego, dezorientacji i podejrzliwości ludzi odnośnie do różnych systemów religijnych, lepszą rzeczą okazuje się ukazanie bogactwa spisanego doświadczenia duchowego, niż historii dogmatów. Pod tym względem chrześcijaństwo ma bardzo bogatą literaturę, którą przedstawiają tylko pobieżnie dla ogólnej orientacji (s. 7).

Za kryterium autorzy obrali porządek historyczny, opisując chronologicznie sylwetki poszczególnych postaci (700), które zaznaczyły się w historii chrześcijaństwa. Jako że okres patrystyczny (do ok. VIII-IX w.) jest dość dobrze znany i omawiany, postanowili go potraktować rzeczywiście bardzo pobieżnie, koncentrując się bardziej szczegółowo na wiekach X-XX. Przy opisie każdej postaci i ruchu duchowego można zauważyć krótką (francuską oraz jej hiszpańskie tłumaczenie, jeśli takie się pojawiło) notę bibliograficzną oraz prezentację doktryny duchowej danego autora; ominięto ją w przypadku autorów jeszcze żyjących.

Książka, oprócz *Wstępu* i *Elementów bibliograficznych*, zawiera 7 rozdziałów, specjalny dodatek (*Apendice*) omawiający wspomniany dział hiszpańskiej edycji o ruchach i zreszeniach chrześcijańskich, alfabetyczny wykaz używanych słów z dziedziny duchowości (*Glosario*), indeks autorów z dziedziny duchowości; na końcu jest umieszczony *Spis treści*.

Pierwszy rozdział omawia postaci duchowości chrześcijańskiej z okresu Ojców Kościoła, czyli tych, którzy dawali podstawy teologii i duchowości chrześcijańskiej. Autorzy przedstawiają tu po kolei: ojców apostoelskich, apologistów, pisarzy literatury antyheretycznej końca II w., tzw. moralistów z III w., przedstawicieli złotego wieku Ojców Kościoła (IV-V w.): greckiego, łacińskiego, początków monastycyzmu, wreszcie wczesnego średniowiecza (VI-VIII w.).

Drugi rozdział omawia epokę karolińską, czyli okres od VIII w. do końca IX w. przedstawiając niektóre jego ważne postaci. Okres duchowych pisarzy zakonnych ukazuje trzeci rozdział omawianej pozycji, który obejmuje:

– mnichów: benedyktynów, przedstawicieli z Cluny, Wilhelma z St. Thierry, cystersów, pozostałych mnichów i mniszki z Citeaux, kartuzów;

– kanoników regularnych: premonstratensów, wiktorynów, kanoników pozostałych kongregacji;

– przedstawicieli zakonów żebraczych: dominikanów, franciszkanów, karmelitów, pustelników św. Augustyna, serwitów N. M. P.;

– przedstawicieli zakonów militarnych (św. Jana z Jerozolimy, czyli kawalerów maltańskich, kawalerów teutońskich, templariuszy, kawalerów Świętego Grobu;

– pisarzy zakonów szpitalnych: św. Łazarza (lazarystów), św. Antoniego (antonistów), Ducha Świętego, św. Jana Bożego;

– reprezentantów zgromadzeń parających się wykupywaniem niewolników i jeńców: Najświętszej Trójcy (trynitarystów), Najświętszej Maryi Panny Miłosierdzia (mercedariów);

– przedstawicieli Kościoła Wschodniego X-XIII w.

Czwarty rozdział obejmuje okres niepokoju i narodzin duchowości świeckiej, przypadający na XIV-XV w. Na tle moralno-politycznego upadku autorytetu papieskiego, autorzy omawiają czołowych pisarzy duchowych: kartuzów, dominikanów, franciszkanów, karmelitów, nowych zgromadzeń (brygidek, minimów, anuncjatek),

przedstawiciele kleru świeckiego, wreszcie ludzi świeckich. Specjalne miejsce zajmuje tu duchowość reńsko-flamandzka, tzw. *devotio moderna*, begardów i beginek. Cały rozdział kończy opis niektórych postaci Kościoła Wschodniego tego okresu.

Piąty rozdział zajmuje się omówieniem sylwetek duchowych protestantyzmu i kontrreformacji katolickiej. Obok prekursorów i przedstawicieli reformy protestanckiej w wielu krajach znajdujemy zwolenników mistyki panteistycznej oraz ożywienia duchowego katolicyzmu potrydenckiego: jezuitów, oratorianów, karmelitów zreformowanych przez Teresę od Jezusa i Jana od Krzyża, Karola Boromeusza, wreszcie przedstawicieli istniejących dotychczas zgromadzeń zakonnych. Cały rozdział znów wieńczy opis postaci Kościoła Wschodniego XVI w.

Szósty rozdział omawia ożywienie religijne XVII w., jego dewiacyjne formy mistyczne z XVIII w. oraz reakcje na nie. W ramach pierwszej kategorii autorzy ukazują przedstawicieli ożywienia i żywotności religijnej starych i nowych zakonów czy zgromadzeń, w tym narodzin i formacji duchowej świeckich (salezianie), kapłanów, misjonarzy (oratorianie, sulpicjanie, eudyści, lazaryści), wychowania katolickiego (pijarzy), dzieł miłosierdzia itd. W przypadku dewiacji i „przejaskrawień” w dziedzinie mistyki XVIII w. omówiono postaci związane z ruchem jansenizmu i kwietyzmu oraz reakcje antimistyczne redemptorystów, pasjonistów, sióstr miłosierdzia. Miało to również swoje odbicie w łonie protestantyzmu w postaci ruchu pietyzmu, purytanizmu, braci morawów, metodyzmu, kwaków, ruchu milenarystycznego, ruchu socjalnego. W końcu autorzy omawiają przedstawicieli Kościoła Wschodniego XVII i XVIII w.

Siódmy rozdział zajmuje mistyka XIX-XX w. w jej różnych formach. Z XIX w. autorzy omawiają przedstawicieli odnowy starych zakonów i kongregacji kościelnych, fundatorów nowych kongregacji męskich i żeńskich, misjonarzy oraz inne ważne postaci tego wieku. Następnie kontynuują opisy wielu przedstawicieli zakonów i kongregacji, które wywarły swe piętno w XX wieku, uwzględniając protestantyzm (w tym ruch ekumenizmu i kwestie społeczne) oraz prawosławie. Wreszcie wymienia się nowe soborowe formy eklezjalne z ich przedstawicielami (taize, diakonisse).

Apendyks, dodany przez redakcję Monte Carmelo, jest jakby uzupełnieniem dzieła o element posoborowy w Kościele katolickim, zawiera bowiem ruchy i organizacje katolickie wyrosłe poniekąd z ustaleń Soboru Watykańskiego II (1962-1965), dotyczy też osób, które jeszcze żyją. Redakcja postanowiła je tu przedstawić, ponieważ widać ich wielki wpływ na oblicze duchowe współczesnego świata. Wśród 50 ruchów omówiono m.in.: Akcję Katolicką, Chrześcijańską Akcję Kulturową, Adoracje Nocne, Apostolstwo Modlitwy, Arkę Jean Vaniera, Caritas św. Wincentego a Paulo, Rodziny Nazaretańskie, Drogę Neokatechumenalną, Bractwa Maryjne, Wspólnoty Życia Chrześcijańskiego, Wspólnotę św. Egido, Comunion e Liberatione, organizację „Chrześcijaństwo bez Granic”, Kursy Chrześcijaństwa, Spotkania Małżeńskie, Focolari, Grupy Modlitw Terezańskich, Braterstwo Pracy Akcji Katolickiej, Studencką Młodzież Katolicką (JEC), Pracującą Młodzież Katolicką (JOC), Legion Maryji, Milicia N. M. P., Misjonarzy Nadziei, Ruch Rodzin Chrześcijańskich, Oazy, Misyjny Ruch Ekumeniczny, Trzeci Zakon Karmelu (Karmel Świecki), Odnowę Charyzmatyczną, Dzieło Schonstatt, Zrzeszenie Laikatu Sigueme itp.

Wydawnictwo Monte Carmelo ma duże zasługi w krzewieniu i popularyzacji współczesnej duchowości i od dłuższego czasu nie jest to już tylko duchowość ściśle

karmelitańska, dla której zostało szczególnie powołane. Niniejsza pozycja jest jednym z tych przykładów. Nie jest ściśle naukowym dziełem, chociaż i takimi się szczyci Monte Carmelo. Prezentowana książka ma dotrzeć do każdego czytelnika, tzw. laika, by mógł mieć ogólne rozeznanie odnośnie do różnorodności mistyki chrześcijańskiej widzianej z jej praktycznej strony. I na tym polega jej wielki walor: daje krótki przegląd historyczny różnych mistycznych doświadczeń chrześcijan zakochanych w Bogu i bez reszty Mu oddanych. Pokazuje również wspaniałe owoce, jakie z tego wynikają, mogąc dopingować czytelnika do ich naśladowania w formie, jaka być może mu najbardziej odpowiada.

Ks. Ryszard Groń

---

¹ Dwa poprzednio przygotowane przez Marsha L. Dutton to tzw. utwory historyczne Aelreda, obydwa wydane przez Cistercian Publications, Kalamazoo: Aelred of Rievaulx, *The Historical Works* (2005); *The Lives of the Northern Saints* (2006).

² M. L. D u t t o n, *Aelred of Rievaulx: The Pastoral Prayer*, CSQ 37, 4(2002), s. 453-459; krytyczne łacińskie wydanie tłumaczenia *Oratio pastoralis*, zob. CSQ 38, 3(2003), s. 304-308; nowego przekładu angielskiego przy jej współpracy dokonał Mark DelCogliano w: CSQ 37, 4(2002), s. 461-466.